

productie of de fokkerij worden gehouden (artikel 1, eerste lid, aanhef en onderdeel kk, onder 1, van de Meststoffenwet). Het College is van oordeel dat de wetgever bewust een onderscheid heeft willen aanbrengen tussen melk- en kalfkoeien enerzijds en zoogkoeien binnen de vleesveesector anderzijds. De zoogkoeien zijn gescheiden van de categorie fok- en gebruiksvet, subcategorie melk- en kalfkoeien (thans categorie 100 van bijlage D van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet), en toegevoegd aan de categorie roodvleesproductie, subcategorie weidekoeien (thans categorie 120 van bijlage D). Hieruit blijkt afdoende dat een rund dat als zoogkoe binnen de vleesveesector kan worden aangemerkt, niet valt onder de definitie van melkvee als bedoeld in de Meststoffenwet. De koeien waar het hier om gaat zijn van een vleesvee-ras, hebben gekalfd en hun jongvleesvee gezoogd en stonden in het Identificatie & Registratiesysteem als zoogkoe geregistreerd (diercategorie 120 van bijlage D). De landbouwer heeft niet aannemelijk gemaakt dat deze koeien desalniettemin als melkvee moeten worden aangemerkt. De minister heeft daarom terecht aangenomen dat deze koeien op de peildatum onder diercategorie 120 vielen en niet onder diercategorie 100 en heeft deze koeien terecht niet betrokken bij het vaststellen van het fosfaatrecht.

De landbouwer was vervolgens van oordeel dat de stierkalveren binnen zijn bedrijf ten onrechte buiten beschouwing zijn gelaten in het kader van de toekenning van fosfaatrechten. Volgens het College heeft de minister ook hier juist gehandeld. De meeste stierkalveren waren verkocht aan een vleesveehouderij. Er was geen enkel kalf verkocht aan een melkveehouder. De stierkalveren werden door het College dan ook niet aangemerkt als melkvee in de zin van de Meststoffenwet.

Het vrouwelijk jongvee had de landbouwer opgegeven als vee in de zin van de categorieën 101 (jongvee jonger dan 1 jaar) en 102 (jongvee ouder dan 1 jaar). Uit deze registratie leidt het College af dat deze dieren wél aangemerkt moeten worden als melkvee in de zin van de Meststoffenwet. Voor deze dieren had de minister fosfaatrechten moeten toekennen. Het feit dat een deel van het vrouwelijk jongvee was overleden zonder een kalf te krijgen, is volgens het College geen reden om te stellen dat deze kalveren niet bestemd waren als opfokkalveren. Het gaat om de vraag of het kalf op 2 juli 2015 (peildatum) bestemd was om te kalveren. Voor een dergelijk kalf moet de landbouwer beschikken over fosfaatrechten.

De uitspraak van 25 juni 2019 heeft dus weer iets meer duidelijkheid gebracht over de uitleg van het begrip melkvee in de zin van de Meststoffenwet.

Zoals reeds vermeld is de minister voornemens de Meststoffenwet aan te passen. Het beleid omtrent het begrip 'melkvee' wil zij vastleggen in de wet in formele zin.

Als sprake is van een besluit in verband met het al dan niet toekennen van fosfaatrechten, dat nog niet onherroepelijk is, heeft de minister in de kamerbrief van 24 mei 2019 aangegeven dat de beoordeling zal plaatsvinden aan de hand van de uit-

spraken van het College. Dit zou betekenen dat een aantal landbouwers alsnog of extra fosfaatrechten krijgt toegekend (ongeveer 300.000 kilogram fosfaatrechten). Als de wet gewijzigd wordt wat betreft de definitie 'melkvee', zouden zij vervolgens geen rechten (meer) nodig in het licht van het uitbreidingsverbod. In dit kader kan het nog relevant zijn of de besluitvorming momenteel in de bezwaarfase verkeert of dat inmiddels beroep is ingesteld bij het College. De hoofdregel in het bestuursrecht is dat de heroverweging ten tijde van bezwaar gebeurt met inachtneming van alle feiten en omstandigheden die op dat moment aan de orde zijn, zoals bijvoorbeeld ook nieuwe wetgeving (toetsing ex nunc). Vanaf het moment dat de aangekondigde wetswijziging van kracht is, zou dit kunnen betekenen dat, ondanks de uitspraken van het College, geen rechten worden toegekend. Uiteraard is dit afhankelijk van de inhoud van de wetswijziging en het beleid daaromtrent van de minister. Als sprake is van beroep bij het College wordt het bestreden besluit getoetst aan de hand van de gronden die in bezwaar en beroep zijn ingediend. Nieuwe feiten of omstandigheden die dateren van na de beslissing op bezwaar tellen in beginsel niet mee (toetsing ex tunc). Dit zou kunnen betekenen dat deze landbouwers aanspraak kunnen maken op fosfaatrechten die zij vanwege een wetswijziging zelf niet (meer) nodig hebben voor hun bedrijfsvoering en derhalve te gelde kunnen maken, tenzij de minister hier een stokje voor gaat steken. Het is afwachten wat hieromtrent gaat gebeuren.

H.A. Verbakel – van Bommei

Beschikking

7996

ECLI:NL:GHARL:2019:3564

Hof Arnhem-Leeuwarden

23 april 2019

(Maatschap)

(Mrs. M.H.F. van Vugt, M.L. van der Bel en R.E. Brinkman)

Met noot T.J. Mellema - Kranenburg

Legitiem portie. Stelplicht.

[Burgerlijk Wetboek, art. 7:175 lid 1, art. 7:186 lid 2]

Heeft zoon bepalingen uit de agrarische maatschap geschonden en daardoor boetes aan zijn moeder en zusters verbeurd? Is door toetreding van de zoon tot de agrarische maatschap sprake geweest van een gift of schenking?

arrest van 23 april 2019
 in de zaak van
 1.[Appellant 1],
 wonende te [Woonplaats],
 2. [Appellant 2],
 wonende te [Woonplaats],
 3. [Appellant 3],
 wonende te [Woonplaats],
 4. [Appellant 4],
 wonende te [Woonplaats],
 5. [Appellant 5],
 wonende te [Woonplaats],
 appellantes,
 in eerste aanleg: eiseressen in conventie, verweersters in reconventie,
 advocaat: mr. J.H. van Vliet,
 tegen
 [Geïntimeerde],
 wonende te [Woonplaats],
 geïntimeerde,
 in eerste aanleg: gedaagde in conventie, eiser in reconventie,
 advocaat: mr. R.F.A. Rorink.
 Appellante sub 1 hierna ook te noemen: de moeder.
 Appellantes sub 2 tot en met 5 hierna ook te noemen: de zussen. Geïntimeerde hierna ook te noemen: [Geïntimeerde].

1. Het geding in eerste aanleg

Voor het geding in eerste aanleg verwijst het hof naar de inhoud van het vonnis van 31 mei 2017 (hierna: het bestreden vonnis) dat de rechtbank Overijssel, zittingsplaats Almelo, heeft gewezen.

2. Het geding in hoger beroep

2.1 Het verloop van de procedure blijkt uit:

- de dagvaarding in hoger beroep van 28 augustus 2017,
- de memorie van grieven,
- de memorie van antwoord, met producties,
- het tussenarrest van 27 november 2018 waarin het hof een meervoudige comparitie van partijen heeft gelast,
- de akte overlegging producties van de zijde van [Geïntimeerde] (producties VI en VII).

2.2 Op 5 maart 2019 heeft vorenbedoelde comparitie van partijen plaatsgevonden. Na afloop daarvan heeft het hof arrest bepaald.

3. Het geschil

3.1 Het gaat in deze zaak samengevat om het volgende. De moeder en [De vader] (hierna: de vader) voerden een melkveebedrijf en zijn bij akte van 2 juli 1990 per 1 januari 1990 daartoe een maatschap aangegaan. Blijkens akte van 7 juli 1995 is [Geïntimeerde] per 1 januari 1994 toetreden tot de maatschap en bij akte van 28 september 2004 is per 1 januari 2004 ook [Echtgenote van geïntimeerde], de echtgenote van [Geïntimeerde], tot de maatschap toetreden. Rond 2010/2011 is tussen de maten een geschil gerezen over de bedrijfsvoering, meer in het bijzonder of de bedrijfsactiviteiten zouden moeten wijzigen van melkveehouderij naar een

jongvee-opfokbedrijf waarbij het melkquotum zou worden verleased. Aanleiding tot die voorgestelde wijziging van de bedrijfsvoering was de allergie die [Geïntimeerde] bleek te hebben (ontwikkeld) voor volwassen rundvee. Door de GIBO Groep is in december 2010 een bedrijfsplan opgesteld gericht op deze nieuwe bedrijfsactiviteiten en het verlesen van het melkquotum. De moeder wilde deze omschakeling niet. Zij stond voor dat het bedrijf een melkveebedrijf zou blijven. Uiteindelijk hebben de vader, [Geïntimeerde] en [Echtgenote van geïntimeerde] de maatschap jegens de moeder opgezegd, waardoor een impasse ontstond. Om die impasse te doorbreken is een arbitrageprocedure gestart, die op 29 augustus 2011 heeft geleid tot een arbitraal vonnis tussen de moeder enerzijds en de andere drie maten anderzijds. De arbiters hebben na onderzoek geoordeeld dat het bedrijfsplan, zoals opgesteld door de Gibo Groep, waarbij het melkquotum – zolang dat nog zou bestaan – zou worden verleased, reëel en voldoende winstgevend zou zijn om continuering van de bedrijfsvoering te mogen verwachten. Zij zagen voldoende toekomstmogelijkheden voor een gezonde bedrijfsvoering zonder melkvee. Tevens hebben de arbiters geoordeeld dat de maatschap ten aanzien van de moeder per 1 juli 2011 is geëindigd door opzegging op de voet van artikel 10 lid 1 sub b uit de maatschapsakte van 2004. De arbiters hebben het aan de moeder toekomende maatschapsaandeel vastgesteld op € 182.916,-. Het arbitrale vonnis is onherroepelijk geworden: hoger beroep stond niet open en er is geen vordering tot vernietiging van het arbitrale vonnis ingesteld. Het vonnis is uitgevoerd na een daartoe strekkende verloopprocedure bij de rechtbank.

Ook de vader is per 1 juli 2011 uit de maatschap getreden. De maatschap is voortgezet en wordt sindsdien gedreven door [Geïntimeerde] en [Echtgenote van geïntimeerde].

Op 7 januari 2014 is de vader overleden. Op grond van zijn testament van 21 april 2010 is [Geïntimeerde] zijn enige erfgenaam. [Geïntimeerde] heeft aan ieder van de zussen een bedrag van € 39.176,- uitgekeerd als zijnde hun legitieme portie in de nalatenschap van de vader.

De moeder en de zussen hebben zich - kort samengevat - op het standpunt gesteld dat de verleasing van het melkquotum en [Geïntimeerde] voornemen om de boerderij te verkopen hebben geleid tot schending van bepalingen uit de maatschapsovereenkomst, zodat [Geïntimeerde] boetes jegens hen heeft verbeurd en dat de toetreding van [Geïntimeerde] tot de maatschap en hun onterving hebben geleid tot schending van de legitieme porties van de zussen.

3.2 Appellantes hebben in eerste aanleg (in conventie) – samengevat – gevorderd na eiswijziging om [Geïntimeerde] te veroordelen tot betaling aan:

- appellante sub 1 van € 1.026.450,-
- appellante sub 2 van € 425.340,50
- appellante sub 3 van € 425.340,50
- appellante sub 4 van € 457.112,50
- appellante sub 5 van € 420.809,50

een en ander te vermeerderen met rente en kosten. Tevens heeft de moeder gevorderd dat de rechtbank de verdeling van de nalatenschap van de vader vaststelt.

3.3 [Geïntimeerde] heeft in eerste aanleg (in reconventie) – samengevat – gevorderd de moeder te veroordelen mee te werken aan de toedeling aan hem van de woning [Adres] te [Plaatsnaam], om appellantes te gebieden gelegde beslagen op te heffen, voor recht te verklaren dat appellantes jegens hem onrechtmatig hebben gehandeld en hen ieder hoofdelijk te veroordelen tot vergoeding van de schade die het gevolg daarvan is nader op te maken bij staat, een en ander met veroordeling van appellantes in de proceskosten.

3.4 De rechtbank heeft bij het bestreden vonnis:

in conventie:

- het aandeel van de moeder in de eigendom van de woning aan de [Adres] te [Plaatsnaam] aan [Geïntimeerde] toegescheiden tegen inbreng door hem van € 10.000,-;

- appellantes veroordeeld in de kosten van de procedure in conventie (€ 1.548,- voor verschotten en € 6.422,- voor salaris advocaat) en deze proceskostenveroordeling uitvoerbaar bij voorraad verklaard;

- het meer of anders gevorderde afgewezen, en

in reconventie:

- appellantes geboden de in hun opdracht gelegde beslagen op de eigendommen van [Geïntimeerde] op te heffen, op straffe van een dwangsom van € 100.000,- door hen hoofdelijk te verbeuren;

- het meer of anders gevorderde afgewezen, en

- [Geïntimeerde] veroordeeld in de kosten van de procedure in reconventie (verschotten nihil en € 452,- voor salaris advocaat).

3.5 Appellantes vorderen in het hoger beroep – samengevat – [Geïntimeerde] te veroordelen tot betaling van de hiervoor onder 3.2 genoemde bedragen, althans zodanige bedragen als het hof in goede justitie zal vaststellen, aan de aldaar genoemde appellantes, met veroordeling van [Geïntimeerde] in de proceskosten in beide instanties en de nakosten, met de wettelijke rente daarover en tot terugbetaling van door appellantes betaalde proceskosten uit de eerste aanleg van € 7518,- verhoogd met de wettelijke rente, alles uitvoerbaar bij voorraad.

3.6 [Geïntimeerde] voert verweer en concludeert tot afwijzing van het beroep en bekrachtiging van het bestreden vonnis, met veroordeling van appellantes – hoofdelijk – in de kosten van het hoger beroep.

4. De bespreking van de grieven en de motivering van de beslissing in hoger beroep

4.1 De moeder en de zussen zijn met zeven grieven in hoger beroep gekomen. Het verweer daartegen van [Geïntimeerde] komt voor zover nodig hierna bij de beoordeling van de grieven aan de orde.

De grieven 1 tot en met 3 vertonen een onderlinge samenhang en zullen daarom gezamenlijk worden besproken. In de kern komen die grieven hierop neer dat de moeder en de zussen zich op het standpunt stellen dat [Geïntimeerde] door het verlezen van het melkquotum aan een derde in strijd met het voorkeursrecht en de meerwaardeclausule uit

de maatschapsakte heeft gehandeld en dat hij dienengevolge boetes aan hen is verschuldigd.

4.2 In de maatschapsakte van 1994 is in artikel 13 lid 1 ten aanzien van het voorkeursrecht onder meer het volgende opgenomen:

'Indien vennoot C (hof: [Geïntimeerde]), nadat hij de onroerende zaken van de maatschap en/of de rechten op produktiequota heeft overgenomen, wenst over te gaan tot vervreemding van deze goederen of een deel daarvan is hij verplicht het betreffende goed eerst te koop aan te bieden aan vennoot A (hof: de vader) en/of vennote B (hof: de moeder), hierna te noemen: voorkeursgerechtigden. Deze aanbieding dient te geschieden bij aangetekend schrijven.

Het voorkeursrecht tot koop geldt gedurende het leven van de voorkeursgerechtigden, te rekenen vanaf het moment van overname. Bij overlijden van vennoot A en vennote B gaat dit voorkeursrecht gedeeltelijk over op hun kinderen, namelijk voor wat betreft erf, gebouwen met circa 1 hectare cultuurgrond ter plaatse van de [Adres] [Plaatsnaam].'

In artikel 13 lid 2 staat onder meer:

'Onder vervreemding wordt verstaan hetgeen bepaald is in artikel 14 lid 3 (...).'

In artikel 13 lid 7 staat onder meer:

'Indien vennoot C handelt in strijd met voorschriften voorkeursrecht (...) dan hebben de voorkeursgerechtigden recht op een onmiddellijk opvorderbare boete van f 500.000 alsmede een niet voor matiging door de rechter vatbare boete van f 1.000 per dag of een gedeelte van een dag zolang de overtredding duurt (...).'

In die maatschapsakte is ten aanzien van verrekening van de meerwaarde in artikel 14 lid 1 onder meer het volgende opgenomen:

'Indien vennoot C de onroerende zaken en/of rechten op produktiequota van de maatschap heeft overgenomen en vervolgens deze onroerende zaken en/of rechten op produktiequota vervreemdt tegen een hogere prijs dan zijn verkrijgingsprijs, dan is hij verplicht de meerwaarde te delen met de andere kinderen van vennoot A en B, zodat ieder een gelijk deel ontvangt. (...).'

In artikel 14 lid 3 staat:

'Onder vervreemding wordt verstaan:

- elke overeenkomst welke als titel van eigendomsoverdracht is te beschouwen;

- het vestigen van pachtrechten, persoonlijke gebruiksrechten of beperkte rechten;

- onteigening,

alsmede alle overige handelingen die tot gevolg hebben dat vennoot C financieel voordeel behaalt indien hij de door hem overgenomen onroerende zaken en/of overgenomen rechten op produktiequota te gelde maakt of aan de agrarische bedrijfsuitoefening onttrekt.'

In de maatschapsakte van 2004 is in artikel 13 opgenomen:

'Voor zover bij deze niet is afgeweken blijven de bepalingen opgenomen in de akte, (waaronder een voorkeursrecht van koop alsmede een verrekening meerwaarde) getekend d.d. [Datum] dan wel de aanvullingen erop als aangegeven in de considerans onverkort tussen vennoten A, B, C en D (hof: [Echtegenote van geïntimeerde]) van toepassing.'

4.3 Met de rechtbank is het hof van oordeel dat [Geïntimeerde] door te handelen overeenkomstig het

arbitraal vonnis niet het voorkeursrecht tot koop van de moeder heeft geschonden. Tussen de moeder enerzijds en de andere drie maten anderzijds bestond een onoverkomelijk verschil van mening over de wijziging van de bedrijfsactiviteiten. Zij verkeerden daardoor in een impasse, welke impasse met gebruikmaking van de in de maatschapsakte opgenomen arbitrageovereenkomst is doorbroken. Het arbitrale vonnis kan dan ook niet los worden gezien van de rechtsverhoudingen zoals die voortvloeien uit de bepalingen uit de maatschapsakte: het arbitrale vonnis werkt door in de bestaande (rechts)verhoudingen en bepaalt (mede) de verhoudingen ten aanzien van hetgeen de maten verdeeld hield: de wijziging van de bedrijfsactiviteiten. Tot de nieuwe bedrijfsactiviteiten behoorde het verleasen van het melkquotum. Omdat in het arbitrale vonnis is opgenomen dat [Geïntimeerde] tot verleasen van het melkquotum bevoegd is, was hij niet gehouden het melkquotum eerst te koop aan te bieden aan de moeder. Met het verleasen van het melkquotum heeft hij zich binnen de (nieuwe) kaders van de (rechts)verhoudingen tussen de maten bewogen: het melkquotum heeft het bedrijf niet 'verlaten', zodat in die zin niet van een vervreemding of onttrekking aan de bedrijfsvoering kan worden gesproken. Van een plicht tot verrekening van een meerwaarde van het melkquotum kan in het licht van hetgeen hiervoor is overwogen evenmin sprake zijn. Daarbij is niet gesteld of gebleken welke meerwaarde [Geïntimeerde] door het verleasen van het melkquotum heeft gerealiseerd. Overigens is uit de processtukken noch ter zitting gebleken dat de moeder op enig moment, tijdens de gesprekken over het nieuwe bedrijfsplan of tijdens de arbitrale procedure, kenbaar heeft gemaakt het melkquotum te willen overnemen. De grieven falen in zoverre.

4.4 De moeder en de zussen stellen voorts dat [Geïntimeerde] met de voorgenomen verkoop van de boerderij het voorkeursrecht tot koop heeft geschonden, alsook de bepaling over verrekening van de meerwaarde en dat hij dientengevolge boetes heeft verbeurd. Het hof volgt in deze de overwegingen 6.10 en 6.11 van de rechtbank en maakt deze na eigen onderzoek tot de zijne. Ter zitting bij het hof hebben de zussen desgevraagd bevestigd dat zij een brief van [Geïntimeerde] hebben ontvangen over zijn voorgenomen verkoop van de boerderij, en dat geen van hen daarop jegens [Geïntimeerde] heeft gereageerd. Desgevraagd heeft iedere zuster ter zitting verklaard de boerderij niet over te kunnen/willen nemen. Gelet op deze verklaringen is van een rechtens te honoreren beroep op schending door [Geïntimeerde] van het voorkeursrecht geen sprake, zodat [Geïntimeerde] ook geen boetes heeft verbeurd jegens appellantes. Ook in zoverre falen de grieven 1 tot en met 3.

4.5 Met de grieven 4 tot en met 6, die eveneens een onderlinge samenhang vertonen en daarom gezamenlijk zullen worden besproken, stellen appellantes dat [Geïntimeerde] zowel bij de toetreding tot de maatschap als bij de uiteindelijke overdracht/bedrijfsovername is bevoordeeld, dat die bevoordeling een gift of schenking is en dat als gevolg daar-

van hun legitieme portie in de nalatenschap van de vader is geschonden.

4.6 [Geïntimeerde] betwist deze stellingen. Hij voert daartoe - kort samengevat - aan dat de toetreding en overname heeft plaatsgevonden op zakelijke gronden en op fiscaalvriendelijke wijze om continuering van het bedrijf mogelijk te maken. Nooit is de bedoeling van de maatschap geweest om te komen tot ontoelaatbare bevoordeling van [Geïntimeerde] of van giften of schenkingen. Bovendien wijst [Geïntimeerde] erop dat de zussen tijdens leven van de ouders huizen en geldsommen geschonken gekregen en andere voordelen hebben genoten.

4.7 Het hof overweegt als volgt. [Geïntimeerde] is per 1 januari 1994 toetreden tot de maatschap van zijn ouders. Op 7 juli 1995 is daartoe de maatschapsakte getekend. In de maatschapsakte zijn onder meer afspraken gemaakt over de inbreng van ieder van de maten (artikel 2), de verdeling van winst of verlies (artikel 6), het einde van de maatschap en de voortzetting en overnamesom bij uittreding (artikelen 10 en 11). Ook zijn bepalingen opgenomen, waaruit hiervoor reeds geciteerd, over het voorkeursrecht tot koop en verrekening van de meerwaarde (artikelen 13 en 14).

Uit artikel 2 lid 4 blijkt dat [Geïntimeerde] onder meer een vordering op zijn ouders van f. 52.684,- heeft ingebracht. Uit artikel 6 lid 2 blijkt dat [Geïntimeerde] eerst vanaf 1 augustus 1994 recht had op een evenredig aandeel in de winst. Uit artikel 10 lid 3 blijkt dat bij opzegging door een vennoot vóór 1 januari 1999 het recht op voortzetting uitsluitend toekwam aan de ouders.

Als gift wordt aangemerkt iedere handeling die er toe strekt dat degene die de handeling verricht, een ander ten koste van eigen vermogen verrijkt. Schenking is een bijzondere, door de wet benoemde gift: het is de overeenkomst om niet, die ertoe strekt dat de ene partij, de schenker, ten koste van eigen vermogen de andere partij, de begiftigde, verrijkt (artikelen 7:175 lid 1 BW en artikel 7:186 lid 2 BW). Fiscaalrechtelijk geldt tevens de eis dat sprake is van vrijgevigheid. Voor het aannemen van vrijgevigheid is, naast de bewustheid tot bevoordeling, vereist dat degene die verarmt de verrijking van de andere partij heeft gewild (zie bijvoorbeeld HR 12 juli 2002, ECLI:NL:HR:2002:AD7272). Nu appellantes stellen dat reeds bij de aanvang van de maatschap sprake was van een schenking dan wel een andere gift en zich beroepen op het rechtsgevolg daarvan, ligt het op hun weg om die stelling met feiten en omstandigheden te onderbouwen. Hetgeen zij aanvoeren, kort gezegd: dat [Geïntimeerde] door toetreding een groot vermogen in de schoot geworpen kreeg zonder daarvoor een substantiële tegenprestatie te leveren, wordt door [Geïntimeerde] gemotiveerd betwist.

De stelling van appellantes vindt naar het oordeel van het hof geen steun in de hiervoor gemelde maatschapsbepalingen. [Geïntimeerde] heeft een vordering ingebracht, alsmede zijn kennis, arbeid en vlijt. Hij heeft in het begin genoeg moeten nemen met een lager winstaandeel en had de eerste vijf jaar niet het recht om bij uittreding van een van

de vennoten de onderneming voort te zetten (art. 10 lid 3 maatschapsakte 1 januari 1994). Niet valt daarom in te zien dat op het moment van toetreding reeds een vermogensverschuiving (verarming en verrijking als voortvloeit uit de aangehaalde wetsbepalingen) heeft plaatsgevonden. De in de maatschapsakte uit 1995 vastgelegde wijze waarop de vader en de moeder de toetreding per 1 januari 1994 van [Geïntimeerde] hebben geregeld biedt dan ook geen aanknopingspunten voor de conclusie dat die toetreding dient te worden aangemerkt als een gift aan [Geïntimeerde], laat staan voor de conclusie dat sprake is van een schenking. De stelling van appellantes op dit punt is, nu zij zich beperken tot een beroep op die toetredingsregeling, naar het oordeel van het hof onvoldoende onderbouwd, waarmee zij niet aan hun stelplicht hebben voldaan. Het hof komt daardoor niet toe aan het bewijsaanbod van appellantes op dit punt. Evenmin komt het hof toe aan de beoordeling van de vraag of [Geïntimeerde] toetreding tot de maatschap heeft geleid tot een schending van de legitieme porties van de zusters in de nalatenschap van de vader. Ook deze grieven falen.

4.8 Hetzelfde lot zijn de grieven beschoren waar zij de stelling betreffen dat bij de toedeling van maatschapsvermogen aan [Geïntimeerde] per 1 juli 2011 sprake was van een gift of schenking, waardoor de legitieme porties van de zusters zijn geschonden. Appellantes stellen enkel dat bij uitreden van de vader en de moeder in juli 2011 aan [Geïntimeerde] is overgedragen tegen een lagere waarde dan de vrije waarde, waardoor hij zou zijn verrijkt. Zo dat al het geval zou zijn, staat daarmee echter nog geenszins vast dat op dat moment sprake was van een gift of schenking, gelet ook op de hiervoor onder 4.7 geciteerde wetsbepalingen. In de maatschapsakte zijn tussen de maten immers afspraken gemaakt ten aanzien van uitreding, voortzetting en de overnamesom. Dat die afspraken door de (voormalige) maten zijn nagekomen en uitgevoerd behelst op zichzelf geen gift. Daartoe dient aan de eisen als in de vorenbedoelde geciteerde wetsbepalingen te zijn voldaan en daarvan is niet gebleken. In het arbitrale vonnis is door de arbiters op basis van alle omstandigheden van het geval, met inachtneming van de betreffende bepaling in de maatschapsakte en met verdiscontering van de redelijkheid en billijkheid, het bedrag bepaald dat aan de moeder toekwam bij haar uitreding per die datum, te weten € 182.916,-. Dit bedrag wordt blijkens de notariële akte 'ontbinding maatschap' getekend op 21 februari 2012 in tien gelijke termijnen aan de moeder uitbetaald, voor het eerst op 31 juni 2012. Hierin kan geen gift of schenking worden gezien. Ten behoeve van de zusters is in de maatschapsakte de bepaling over verrekening van de meerwaarde opgenomen. Op grond van de bepalingen uit de maatschapsakte van 1995 (artikel 14 lid 4) zou die verrekeningsplicht gelden tot 15 jaar na de datum van overname of tot het moment dat [Geïntimeerde] de leeftijd van 45 jaar heeft bereikt. In het arbitrale vonnis is de termijn ten behoeve van de zusters verlengd tot 1 juli 2026, waarmee ook met hun belangen rekening is

gehouden. Ook hieruit blijkt niet van een bevoordeling van [Geïntimeerde] ten nadele van zijn zusters. Ook ten aanzien van dit punt falen de grieven. Het hof komt daardoor niet toe aan een beoordeling van een schending van de legitieme porties van de zusters op het moment van toedeling.

4.9 Aan grief 7, welke grief zich richt tegen de veroordeling van appellantes in de proceskosten en tegen de veroordeling tot opheffing van de door hen beslagen, komt in het licht van het voorgaande geen zelfstandige betekenis meer toe, zodat het hof deze verder niet zal bespreken.

5. De slotsom

5.1 De grieven falen. Het bestreden vonnis zal worden bekrachtigd.

5.2 Als de in het ongelijk te stellen partij zal het hof appellantes in de kosten van het hoger beroep veroordelen volgens het liquidatietarief als hierna vermeld.

6. De beslissing

Het hof, recht doende in hoger beroep:

bekrachtigt het vonnis van de rechtbank Overijssel, zittingsplaats Almelo, van 31 mei 2017;

veroordeelt appellantes hoofdelijk in de kosten van het hoger beroep, tot aan deze uitspraak aan de zijde van [Geïntimeerde] vastgesteld op € 1.628,- voor verschotten en op € 11.002,- voor salaris overeenkomstig het liquidatietarief (2 punten x tarief VIII); verklaart dit arrest voor zover het de hierin vermelde proceskostenveroordeling betreft uitvoerbaar bij voorraad;

wijst het meer of anders gevorderde af.

Noot

De feiten

Vader en moeder voerden een melkveebedrijf in maatschapsverband.

Per 1 januari 1994 is de zoon toegetreden tot de maatschap en per 1 januari 2004 ook zijn vrouw.

Rond 2010/2011 ontstaat er een conflict over de bedrijfsvoering: zoon wilde de bedrijfsactiviteiten wijzigen van melkveehouderij naar een jongvee-opfokbedrijf waarbij het melkquotum zou worden verleased. Zoon was namelijk allergisch voor volwassen rundvee. Moeder wilde deze omschakeling niet. Dit leidde ertoe dat vader, zoon en de echtgenote van de zoon de maatschap jegens moeder hebben opgezegd. Vervolgens zijn er diverse procedures gevoerd. Uiteindelijk werd op 29 augustus 2011 een arbitraal vonnis uitgesproken. Het vonnis bepaalde dat het bedrijfsplan reëel en voldoende winstgevend was om de continuïteit van de onderneming te waarborgen. Ook werd bevestigd dat de maatschap ten aanzien van moeder per 1 juli 2011 is geëindigd door opzegging door de andere maten per 1 juli 2011. Het maatschapsaandeel van moeder werd vastgesteld op €182.916,-.

Vader treedt ook uit. Zoon en zijn echtgenote zetten de maatschap voort.

Op 7 januari 2014 overlijdt vader, zoon is tot zijn enig erfgenaam benoemd. Zoon keert aan zijn vier zussen hun legitieme portie uit ten bedrage van €39.176,-.

De zussen (en moeder met hen) nemen echter geen genoegen met 'slechts' hun legitieme portie.

Zij stellen dat de verleasing van het melkquotum en het voornemen van zoon de boerderij te verkopen geleid hebben tot schending van de bepalingen in de maatschapsovereenkomst zodat zoon jegens hen boetes heeft verbeurd, respectievelijk als maat (moeder) en als erfgenaam van vader (zusters).

In het maatschapscontract stond een voorkeursrecht ten behoeve van een uittredende vennoot ten laste van de voortzettende vennoot (zoon) als deze tot gehele of gedeeltelijke vervreemding van de onroerende zaken of productierechten overgaat, te rekenen vanaf het moment van overname (uittreding) en levenslang durend én in geval van overlijden (gedeeltelijk) overgaand naar de kinderen van de erflater.

Voorts was bepaald dat bij overtreding door de voortzettende vennoot (zoon) de voorkeursgerechtigden recht hebben op een onmiddellijk opvorderbare boete van fl. 500.000 alsmede een niet door de rechter te matigen boete van €1000 per dag zolang de overtreding duurt.

Voorts was een meerwaardeclausule overeengekomen ten laste van zoon om in geval van vervreemding van de onroerende zaken en productiequota de meerwaarde tussen zijn verkrijgingsprijs en de verkoopprijs bij vervreemding met de andere kinderen te delen.

De vraag die bij het hof aan de orde was, was of zoon door te handelen conform de uitspraak in het arbitraal vonnis het voorkeursrecht tot koop van de moeder heeft geschonden. Het hof oordeelde dat dat niet het geval was.

Het overwoog daarbij dat tussen de moeder enerzijds en de andere drie maten anderzijds een onoverkomelijk verschil van mening bestond over de wijziging van de bedrijfsactiviteiten. Zij verkeerden daardoor in een impasse, welke impasse met gebruikmaking van de in de maatschapsovereenkomst opgenomen arbitrageovereenkomst is doorbroken. Het arbitrale vonnis kan dan ook niet los worden gezien van de rechtsverhoudingen zoals die voortvloeien uit de bepalingen in de maatschapsakte: het arbitrale vonnis werkt door in de bestaande (rechts)verhoudingen en bepaalt (mede) de verhoudingen ten aanzien van hetgeen de maten verdeeld hield: de wijziging van bedrijfsactiviteiten, waaronder het verkopen van het melkquotum. Zoon was daartoe derhalve op grond van het arbitrale vonnis bevoegd, hij heeft zich binnen de kaders van de verhoudingen tussen de maten bewogen.

Het melkquotum heeft het bedrijf niet verlaten en er is dus ook geen sprake van vervreemding of onttrekking aan de bedrijfsvoering. Verrekenen van meerwaarde is niet aan de orde. Ook het voorkeursrecht is niet geschonden.

Broer heeft de zusters de voorgenomen verkoop van de boerderij medegegeeld. De zusters hebben echter verklaard de boerderij niet over te willen nemen.

De zusters stellen voorts dat broer bij de toetreding tot de maatschap alsook bij de uiteindelijke overdracht is bevoordeeld waardoor hun legitieme

portie is geschonden. Het hof neemt ter beoordeling van deze vraag het maatschapscontract onder de loep waarin bepalingen zijn opgenomen over de inbreng, de verdeling van de winst en het verlies, het einde van de maatschap, de voortzetting en de overnamesom. Het hof ziet daar geen schenking of gift in. Zoon heeft een vordering op zijn ouders ingebracht (fl. 52.648), zijn kennis, arbeid en vlijt. Hij heeft in het begin genoegen moeten nemen met een lager winstaandeel en had de eerste vijf jaar niet het recht om bij uittreding van een der vennoten het bedrijf voort te zetten.

Er heeft volgens het hof geen vermogensverschuiving plaatsgevonden tussen vader (en moeder) en zoon. Aan schenking komt het hof dus ook niet toe. Ook in de toedeling van het maatschapsvermogen ziet het hof geen schenking of gift. Het hof constateert dat in de maatschapsakte tussen de maten afspraken gemaakt zijn ten aanzien van uittreding, voortzetting en de overnamesom. Dat die afspraken door de (voormalige) maten zijn nagekomen behelst op zichzelf geen gift.

In het arbitrale vonnis is met inachtneming van de maatschapsbepalingen een uittredingssom vastgesteld, in alle redelijkheid en rekening houdend met alle omstandigheden. Hier kan geen schenking in worden gezien.

Bovendien is in het vonnis de termijn van de meerwaardeclausules ten behoeve van de zusters verlengd.

Het hof heeft het vonnis van de rechtbank bekrachtigd: zoon wordt in alle opzichten in het gelijkgesteld.

Conclusie

In deze uitspraak worden een aantal zaken nog eens bevestigd.

In de eerste plaats is daar het belang van een goed maatschapscontract waarin op zakelijke wijze de intreding van een maat en de uittreding inclusief de toedeling/overname van de maatschapsgoederen wordt geregeld.

Zakelijk behoeft dat niet de hoogste prijs te betreffen, maar het moet wel in het licht van alle omstandigheden een redelijke prijs zijn (zie de nog steeds actuele uitspraak van HR 13 februari 2004, *NJ* 2004, 653 m.nt. WMK). Daarnaast is de meerwaardeclausule ook van veel belang bij de vraag of er ondanks de zakelijke prijs wellicht een bevoordeling van de bedrijfsopvolger in de overdracht is te zien waarbij de termijnen, zo lijkt het, steeds langer worden: de termijn van 15 jaar werd nog eens verlengd!

Voorts laat het arrest de betekenis van het arbitrale vonnis zien.

Weliswaar werd hier niet tegen het arbitrale vonnis zelf geprocedeerd (dat slechts marginaal zou kunnen worden getoetst binnen de daarvoor geldende termijnen), maar het vonnis speelde wel degelijk een rol binnen de procedure of zoals het hof stelde: het arbitrale vonnis kan ook niet los gezien worden van de bepalingen zoals die voortvloeien uit de bepalingen van de maatschapsakte: het arbitrale vonnis werkt door in de (rechts)verhoudingen en bepaalt (mede) de verhoudingen ten aanzien

van hetgeen de maten verdeeld hield: de wijziging van de bedrijfsactiviteiten.

Dat is danook denk ik de crux waar het hier om draaide: alles was goed geregeld, een redelijk uitgebreid maatschapscontract, een meerwaardeclausule met een lange looptijd, maar met de volwassen rundvee-allergie was geen rekening gehouden.

Misschien een aandachtspunt voor de toekomstige maatschapscontracten: regel ook de wijziging van bedrijfsactiviteiten zowel in het maatschapscontract als in de meerwaardeclausule.

T.J. Mellema – Kranenburg

7997

ECLI:NL:GHARL:2019:2670

Hof Arnhem-Leeuwarden
26 maart 2019

(Avebe)
(*Mrs. R. E. Weening, J.H. Kuiper en H.H.B. Vedder*)

Met noot M.J. Flamman-Schuil

Uittreding coöperatie.

[Burgerlijk Wetboek, art. 2:8, art. 2:15, art. 2:35, art. 2:36, art. 2:60, art. 6:94, art. 2:195 lid 5; Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, art. 101; Mededingingswet, art. 6, art. 24]

Aantal akkerbouwers voldoen niet aan hun leveringsplicht van 'fabriksaardappelen' jegens Avebe, wegens in hun ogen te lage aardappelprijzen. Hof acht geen reden aanwezig om de daarvoor opgelegde statutaire boete te matigen. Zij zeggen voorts hun lidmaatschap op en worden geconfronteerd met een aan Avebe te betalen vergoeding van € 681 per door hen gehouden aandeel tenzij zij de aandelen tijdig aan derden overdragen. Hof acht deze regeling niet in strijd met artikel 2:60 BW. Wel is de regeling onduidelijk over de termijn waarbinnen de aandelen moeten worden overgedragen. Strijd met mededingingsrecht?

arrest van 26 maart 2019

in de zaak van

1. Deddens Akkerbouw B.V.,
gevestigd te Nieuw-Dordrecht,

hierna: Deddens,

2. [appellant2],

wonende te [A],

hierna: [appellant2],

3. [appellant3],

wonende te [B],

hierna: [appellant3],

4. [appellant4], zowel pro se, als in zijn hoedanigheid van rechtsopvolger onder algemene titel van wijlen [C],

wonende te [D],

hierna: [appellant4],

5. [appellant5],

wonende te [E],

hierna: [appellant5],

6. [appellant6],

wonende te [F],

hierna: [appellant6],

appellanten in het principaal hoger beroep,

geïntimeerden in het voorwaardelijk incidenteel hoger beroep,

in eerste aanleg: eisers in conventie en verweerders in voorwaardelijke reconventie,

hierna gezamenlijk te noemen: Deddens c.s.,

advocaat: mr. A.A. Bos, kantoorhoudend te Zwolle, tegen

Coöperatie Avebe U.A.,

gevestigd te Veendam,

geïntimeerde in het principaal hoger beroep,

appellante in het voorwaardelijk incidenteel hoger beroep,

in eerste aanleg: gedaagde in conventie en eiseres in voorwaardelijke reconventie,

hierna: Avebe,

advocaat: mr. W.M. Bijloo, kantoorhoudend te Middeharnis.

1. Het geding in eerste aanleg

Voor het geding in eerste aanleg verwijst het hof naar de inhoud van de vonnissen van 15 april 2015 en van 7 december 2016 die de rechtbank Noord-Nederland, locatie Groningen, heeft gewezen.

2. Het geding in hoger beroep

2.1 Het verloop van de procedure blijkt uit:

- de dagvaarding in hoger beroep van 24 januari 2017, gericht tegen het eindvonnis;

- de memorie van grieven (met producties) van 13 juni 2017;

- de rolbeschikking van 27 juni 2017;

- de memorie van antwoord/tevens van incidenteel hoger beroep van 25 juli 2017;

- de memorie van antwoord in incidenteel hoger beroep van 3 oktober 2017;

- het comparitiearrest van 8 mei 2018;

- het proces-verbaal van de op 7 januari 2019 gehouden comparitie, waarbij Avebe akte is verleend van de door haar op 21 december 2018 toegezonden producties.

2.2 Het hof merkt nog op dat Mr. G.D. te Biesebeek, die zich eerder aan de zaak had onttrokken, ter comparitie namens zijn kantoorgenoot mr. A.A. Bos het woord heeft gevoerd. Onder verwijzing naar overweging 3.10 van de rolbeschikking van 27 juni 2017 en de daar aangehaalde jurisprudentie ziet het hof geen redenen om hieraan thans nog consequenties te verbinden.

2.3 Vervolgens hebben partijen arrest gevraagd en heeft het hof arrest bepaald op het comparitiedossier.